

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

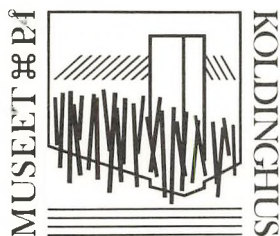
Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

KOLDINGHUS

KOLDINGHUS

© Museet på Koldinghus 1990

Tekst og tilrettelæggelse: Poul Dedenroth-Schou

Foto: Friis Foto, Kolding

Sats: Kolding Data Sats A/S

Tryk: Jørn Thomsen Offset, Kolding

ISBN 87-87152-12-6

KOLDINGHUS

Poul Dedenroth-Schou

Koldinghus – Jyllands sidste kongeborg – har gennem sin mere end 700-årige eksistens spillet en væsentlig rolle i Danmarks historie: som grænseværn, som kongelig residens, som sæde for den lokale statsadministration. Efter katastrofebranden i 1808 har slotsruinen tiltrukket sig megen opmærksomhed som malerisk ruin, som inspirationskilde for male- re og digtere, og gennem mere end 100 år har ruinen været genstand for restaureringer og gradvis indretning til kulturhistorisk mu- seum og hjemsted for kulturelle aktiviteter.

Omkring midten af 1200-årene blev grænsen mellem kongeriget Danmark og hertugdømmet Sles- vig lagt fast ved Kolding fjord, Kol- ding å og Kongeåen. Ved denne grænse opstod Kolding som en handelsby, hvor landevejstrafik- ken mellem Danmark og Tyskland skulle passere åen. Det begyndte som en handelsplads formentlig i 1100-årene, men fra omkring 1230 må vi tro, at Kolding har haft købstadsrettigheder. Ved dette betydningsfulde overgangssted anlagde Erik Glipping (1259-86) i 1268 det første Koldinghus som værn af rigets sydgrænse, først og fremmest vendt mod Slesvig-her- tugerne, der gennem generationer var fjendtlig stemt over for den danske konge.

Gennem middelalderen medfør- te beliggenheden, at Koldinghus blev en af landets største og vigtig- ste borge. Da adelen i 1320 tvang kongen, Christoffer II (1320-26), til at underskrive en håndfæst-

ning, i følge hvilken størstedelen af de jyske kongeborge skulle ned- brydes, bevaredes dog Riberhus og Koldinghus. De var begge uundværlige ved rigets grænse mod syd.

Kort tid efter kom borgen i pe- rioder på de holstenske grevers hænder, indtil Valdemar Atterdag (1340-75) i 1348 indløste den pantsatte borg.

Ofte blev møder henlagt til Kol- dinghus. Her forhandlede dron- ning Margrethe (1376-1412) og Erik af Pommern (1412-39) flere gange med de sønderjyske hertu- ger om Sønderjyllands forhold til kongeriget. Her modtoges Christi- an I, da han i 1448 kom til Dan- mark fra Oldenburg i Nordtysk- land som nyvalgt dansk konge. Og hertil henlagdes de regelmæssige møder, som Christian I (1448-81) og det slesvig-holstenske ridder- skab aftalte, efter at Christian i 1460 var blevet valgt til hertug af Slesvig og greve (senere hertug) af Holsten.

Der er i dag ingen synlige spor af det ældste Koldinghus, men nylige arkæologiske undersøgelser har antydnet, at der allerede tidligt har stået et stenhus på slotsbanken.

Med rimelig sikkerhed kan de to nederste etager af nordfløjen hen-

føres til Christoffer af Bayerns re- geringstid (1441-48), medens he- le vestfløjen må stamme fra efter- følgeren Christian Is tid. Sandsyn- ligheden taler for, at vestfløjen netop er opført med henblik på møderne mellem kongen og det slesvig-holstenske ridderskab. Trods senere ombygninger er vestfløjen stadig en af de største bevarede verdslige bygninger fra middelalderens Danmark. Det har været et efter tidens forhold pragt- fuldt udstyret hus med de frem- springende murlisener mellem gårdfacadens vinduespartier, og der er endnu spor af de store spidsbuede gotiske vinduer, der har givet lys til Christian Is ridder- sal. Endnu afslører bygningen sig som fæstning. Vestmuren er væ- sentlig tykkere end gårdmuren, og i øverste etage ses stadig to mid- delalderlige skydeskår. Desuden ses en tilmuret dør, der har ført fra skytteøstet ud til en åben væg- tergang på den ringmur, der har lukket borggården mod syd og mod øst, hvor en vindebro har ført over en bred og dyb voldgrav, gra- vet ned i bankens top tæt ind un- der muren. Sammen med et yderli- gere system af voldgrave, som har omkranset borgen og byen, har Koldinghus udgjort en stærk fæst- ning ved rigets sydgrænse.

VENSTRE: Koldinghus i projek- tørlys set fra nord.

HØJRE: Middelalderligt skyde- skår med rest af rekylhjælpe i vestfløjens øverste etage. Denne fløj er – trods senere ombygning- er – stadig en af de største, beva- rede verdslige bygninger fra mid- delalderens Danmark.

I 1536 besteg Christian III (1536-59) den danske trone efter en blodig borgerkrig, Grevens Fejde. Efter at have befæstet sin magt over for indre og ydre fjender kunne Christian III og hans dronning Dorothea foretage en fuldstændig ændring af Koldinghus. Alle middelalderlige forsvarsindretninger fjernedes, og borgen ombyggedes og udvidedes til et civilt slot, residens for kongen og hans familie i den vestlige del af riget og et kom-

VENSTRE: Nordfløj, trompetertårn og kæmpeårn set fra slottporten.

ØVERST: Kolding 1587. Perspektiv set fra syd. Det ældste billede af Kolding og Koldinghus, trykt i Braun & Hogenberg: *Theatrum Urbium*, Köln 1598.

mende enkesæde for dronningen. Koldinghus blev det første rent civile slot i Danmark, en forgænger for Frederik II's pragtslot Kronborg.

Christian III udåndede på Koldinghus nytårsdag 1559, og slottet blev enkebolig for dronning Dorothea i tolv år. Men da Frederik II (1559-88) ikke giftede sig i modernens levetid, så var Dorothea også som enkedronning rigets førstedame og Koldinghus fortsat et af magtcentrene i datidens Danmark. Efter hendes død i 1571 vendte slottet tilbage til kongen, nu Frederik II, der benyttede det som udgangspunkt for skabelsen af et stort kongeligt jordtilliggende mellem Kolding og Skanderborg.

I årene omkring 1550 blev den middelalderlige voldgrav om Koldinghus kastet til og slottets sydfløj opført i dens sted. Også østfløjen med den rundbuede port-

åbning kom til ved denne lejlighed. Sikkert er tillige skytteløftet i vestfløjen blevet forhøjet og indrettet til festsal. Af det ældste billede af Koldinghus fra 1587 ses, at Christian III og Dorothea desuden udstyrede slottet med trappetårne, der øverst afsluttedes med spir. For at skjule de forskellige byggeperioder blev slottets mure pudsede og hvidkalkede. Tagene blev lagt med grøn skifer.

Christian III og Dorothea gennemførte reformationen i Danmark og lod i sydvesthjørnet af Koldinghus indrette det første protestantiske fyrstekapel i Danmark. Det var et højloftet rum i to etager. Det beskadigedes ved en brand i 1581 og erstattedes få år senere af Christian IV's nye slotskirke under kæmpeårnet. Christian III's kapel er i dag markeret ved indretningen af rummet til auditorium.

Som dreng og ung mand – fra 1583 til 1593 – opholdt Christian IV sig i lange perioder på Koldinghus med en lille hofstat. Her boede han med sin skolemester, der skulle bibringe prinsen almindelig skolelærdom, og her modtog han undervisning i de ridderlige discipliner, som en kommende konge skulle beherske. Da han i 1596 var blevet kronet, foretog han som sit første større byggeri en ombygning af Koldinghus. Slottet skulle ikke blot være en bekvem kongebolig, det skulle tillige tjene til rigets repræsentation. Frederik II havde placeret sit Kronborg ved indsejlingen til Øresund, hvor mange søfarende første gang mødte den danske konges lande. Nu i årene omkring 1600 ombyggede Christian IV Koldinghus som den første hilsen til sydfra kommende gæster.

Anledningen var en brand i nordfløjens køkken i 1597. Fløjen genopførtes, men samtidig iværksatte Christian IV en større ombygning, der skulle give slottet den endnu så karakteristiske profil, nemlig kæmpetårnet. Farfaderens ret beskedne kapel i sydvesthjørnet svarede ikke til de forestillinger om fyrstemagtens omgivelser, som Christian IV nærede. Kongen var Guds stedfortræder både i gejstlige og i verdslige anliggender. Derfor ønskede Christian IV en ny og større kirke som ramme om de kirkelige embedshandlinger. Denne kirke byggedes i slotsbankens nordvestlige hjørne som en tilføjelse til slotsanlægget. Det blev et prægtigt udstyret kirkerum, indrettet efter det skema for fyrstekapellers indretning, som havde udviklet sig blandt de nord-

ØVERST: Hoved af en nar. Fragment fra kæmpetårnets gesims, bugget i sandsten, ca. 1605.

NEDERST: Venus. Kaminvange af sandsten. Fra Christian IVs indretning af slottet.

HØJRE: Vestfløjen og kæmpetårnet. Sandstensstatuen af Herkules på tårnets top er den eneste bevarerede af oprindeligt fire statuer af antikke skikkelser.

tyske protestantiske fyrster. Kirken blev en forsmag på den endnu bevarede Frederiksborg slotskirke. Et bredt hovedskib var omgivet på tre sider af et pulpitur, hvor kongens lukkede stol fandtes. Alteret stod på den fjerde side foran det senere tilmurede vindue mod nord.

Oven over den nye kirke lod Christian IV indrette en ny stor festsal, henved 57 meter lang gennem hele vestfløjens øverste etage. Det var en festsal, der i længde kun stod tilbage for Kronborgs. Her havde kongen skabt rammen om de store verdslige regerings-handlinger som fyrstemodtagelser og forleninger. I denne sal foretoges da også i 1616 forleningen af Sønderjylland til hertugen af Gottorp. Ved samme lejlighed slog

kongen tolv nye riddere og tildelte dem den nyindstiftede ridderorden, den væbnede arm. Den uddeltes kun denne ene gang i kongens regeringstid.

Riddersalen blev i 1700-årene opdelt i mindre rum. Tilbage fra Christian IVs tid er kun resterne af nordmurens sandstenskamin.

Over kirke og riddersal rejste Christian IV kæmpetårnet, på hvis top anbragtes fire store statuer af antikke helteskikkelser, hver med et våbenskjold for kongens vigtigste landområder: Hannibal med det danske, Scipio med det norske, Herkules med det svenske og Hector med Slesvigs våben. Kun Herkules står tilbage på sin oprindelige plads med Sveriges våben, de tre kroner, der på Christian IVs tid nok så meget symboliserede

den nordiske union og således var en understregning af Christian IVs krav på overhøjhed i Norden.

I slotsgården fornyede Christian IV alle trappetårnene og lod de nye tårne udsmykke med sandstensportaler. Ligeledes fornyede han vandkunsten midt i slotsgården. Her opstilledes en Fortunafigur stående i en muslingeskalformet sandstenskumme. Vandkunsten forsvandt efter branden i 1808.

I Christian IVs og hans søn Frederik III's tid fik Staldgården foran Koldinghus sin endelige udformning. De nuværende bygninger synes at stamme fra tiden omkring 1670, men utvivlsomt lå der allerede tidligere kongelige stalde på samme sted. Her var plads til kongens og hoffets ride- og køreheste.

Middelalderens og renæssancens danske konger var til stadighed på rejse rundt i landet. Men efter enevældens indførelse i 1660 blev Danmarks konger fast bosiddende i København og Nordsjælland. Kun sjældent bevægede man sig over til Jylland. Alligevel blev Koldinghus efter 1600-årenes krige mod Tyskland og Sverige og de dermed følgende ødelæggelser opretholdt som det sidste kongelige slot i Jylland.

I 1711 flyttede Frederik IV for nogle måneder ind på Koldinghus. Der var udbrudt en voldsom pest-epidemi i København, og alle, der

kunne, flygtede fra hovedstaden. Under en maskerade på Koldinghus traf kongen den purunge datter af storkansleren, Anna Sophie Reventlow, og forelskede sig i hende. Året efter bortførte han hende fra Clausholm og lod sig vi til hende til venstre hånd. Efter dronningens død i 1721 blev Frederik IV og Anna Sophie viet endnu en gang, nu til højre hånd, hvorved Anna Sophie blev dronning af Danmark.

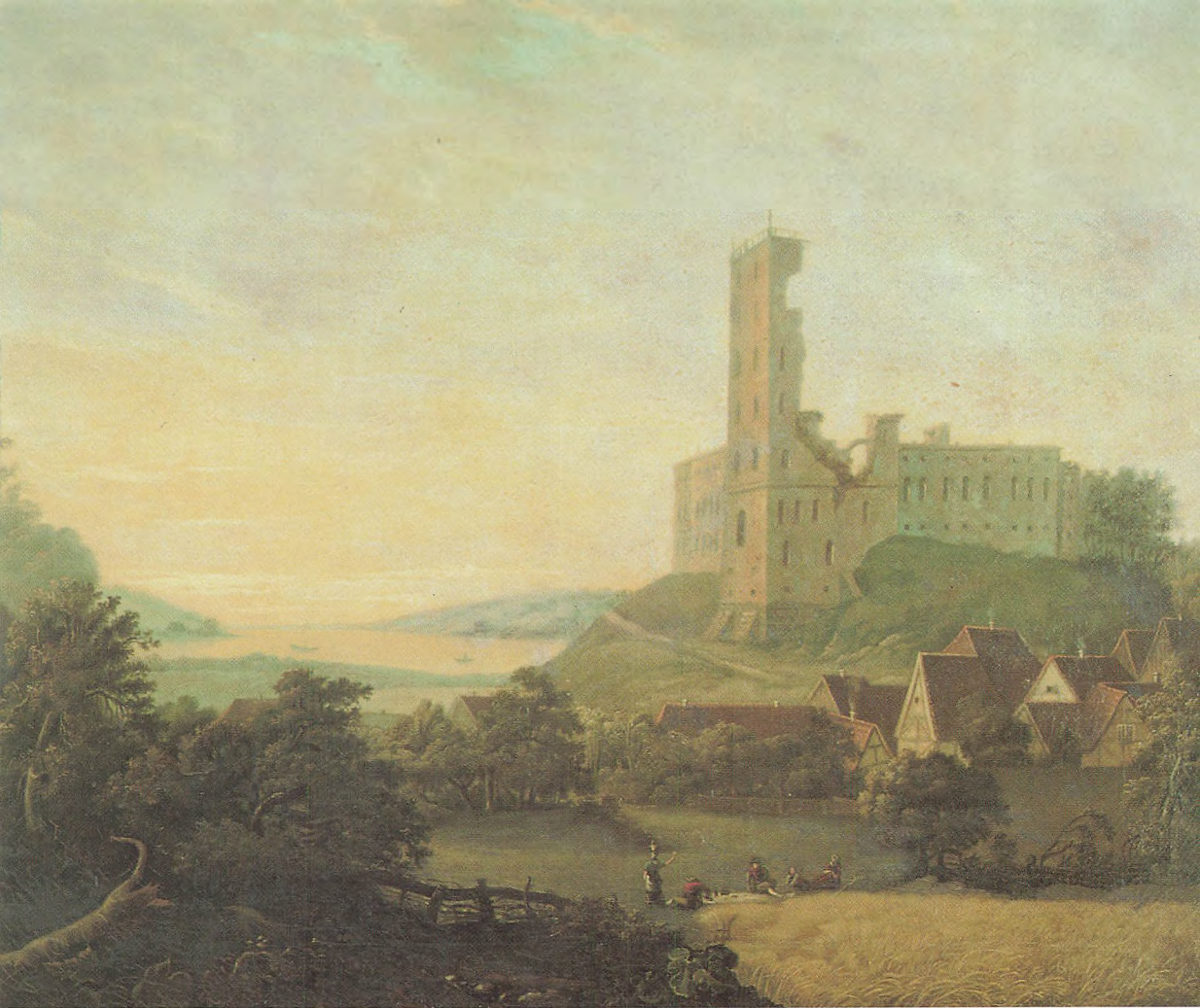
En stor del af Frederik IVs regeringstid domineredes af Den store nordiske Krig (1709-20) mellem Danmark og Sverige, men freden sluttedes 1720. Allerede samme år indledtes en gennemgribende modernisering af Koldinghus. Slottet var resultatet af generationers byggeaktivitet. De middelalderlige fløje og renæssancefløjene havde ikke samme etageinddeling, hvilket naturligvis afspejledes i facaderne. Frederik IV søgte nu at bringe Koldinghus i overensstemmelse med barokkens krav til arkitekturen, kravet om orden og re-

gularitet. Størstedelen af renæssancens gavle og kviste fjernedes. Etagerne udjævnedes, og slottet fik nye vinduer anbragt i vandrette bånd og med en ensartet rytme langs hele facaden. Kun grundplannens skæve firkant lod sig ikke ændre.

Med Frederik IVs ombygning forsvandt riddersalen. Tiden havde ikke længere brug for sådanne store repræsentative rum på Koldinghus. Officielle statshandlinger udførtes ikke længere udenfor landets hovedstad. Koldinghus var nu et af kongefamiliens opholdsslotte ude i landet. Måske har Frederik IV haft tanker om yderligere ændringer i slottets vestfløj, hvis gårdfacade udsmykkes med en fornem sandstensportal med kongens kronede dobbeltmonogram. Det er muligt, at der her var tænkt på at give slottet en ny, mere præsentabel hovedindgang. Men det blev ved tanken. Portalen har kun funktion som et samlende midtpunkt for oplevelsen af slotsgården.

VENSTRE: Sandstensportal på vestfløjens gårdfacade med kong Frederik IVs kronede dobbeltmonogram og årstallet 1720.

ØVERST: Koldinghus 1749 set fra nordøst. Gouache på Rosenborg af J.J. Bruun (1715-89).

Natten mellem den 29. og 30. marts 1808 udbrød den brand, der på to dage lagde slottet øde.

Danmark havde søgt at holde sig udenfor det store europæiske opgør, Napoleonskrigene, men 1807 overfaldt englænderne København og bortførte den danske flåde. Den danske regering søgte ind i en alliance med Frankrig, hvis kejser Napoleon I sendte en hær-
 enhed på 30.000 først og frem-

mest spanske soldater til Danmark under kommando af marskal Jean-Baptiste Bernadotte, senere kong Karl XIV Johan af Sverige. Formålet var dels at fastholde Danmark i alliancen, dels at bistå med et felttog mod Sverige for at genvinde de tabte Skåne, Halland og Blekinge til Danmark. Felttoget mislykkedes. De spanske soldater kom ikke længere end til Jylland og Fyn, hvorfra de i august måned efter et kup sejlede hjem til Spanien på engelske skibe for at deltage i et oprør mod den franske besættelse af Spanien.

Koldinghus var i 1808 et gammelt og forfaldent slot. Derfor blev det anvendt til indkvartering af en del spanske soldater. Den 29. marts, medens marskal Bernadot-

te opholdt sig på slottet, udbrød der brand i skorstenen til vagtstue-
 ens kamin, og inden man helt blev klar over situationens alvor, havde ilden så godt fat, at den ikke lod sig bekæmpe med held. Man indskrænkede sig til at redde mest muligt af slottets indbo. Der gik ingen menneskeliv tabt ved katastrofebranden. På brandens anden dag styrtede en del af kæmpetårnet ned og knuste slotskirken nedenunder. Koldinghus blev efterladt som en sodsværtet ruin.

I foråret 1808 var Danmark endnu i krig. København var bombarderet, landets økonomi var i en elendig forfatning. Ved freden i 1814 måtte Norge afstås til Sverige.

Der var ingen, der for alvor

ØVERST: Hans Harder (1792-1873): Koldinghus slotsruin set fra vest 1824. Det delvis sammenstyrtede kæmpetårn gav ruinen karakter.

tænkte på at bygge Koldinghus op igen. Der var ikke brug for slottet, da amtmanden allerede for år tilbage var flyttet fra Kolding. Kun den lokale befolkning brugte slottet – som stenbrud.

Omkring 1830 udtalte blandt andre eventyrdigteren H.C. Andersen sig for bevarelse og beskyttelse af slotsruinen, og i 1863 opstod tanken om genopbygning af slottet. Dette hindredes dog af krigen 1864 mod Preussen og Østrig, men det lykkedes at opnå beskeden årlige beløb til bevaring af ruinen. Man havde fået øjnene op for ruinens maleriske kvaliteter som historisk mindesmærke.

Først da Museet på Koldinghus var stiftet i 1890 kom der alvor bag genopbygningstanker. Det

var planen, at slottet skulle genopføres og indrettes til museum, og museet har siden da været en drivende kraft bag restaureringen. Man begyndte beskedent med et par rum i nordfløjen, men efter få år var hele nordfløjen under tag. Under 1. verdenskrig blev vestfløjen genopbygget, til dels med genbrug af materialer fra Det kongelige Biblioteks gamle bygning i København, der ombyggedes til Rigsarkiv. Bibliotekssalen er resultat af denne restaureringsperiode.

I begyndelsen af 1930'erne truede resterne af kæmpetårnet med at synke i grus, men det lykkedes at skaffe midler til genopførelse af tårnet. Derpå indtrådte en lang pause i genopbygningsarbejdet på grund af verdenskrig og lavkon-

junktur. Først i 1970'erne iværksattes, hvad der vil blive den endelige og fuldstændige restaurering af Koldinghus.

ØVERST: Koldinghus set fra syd-øst med det nyrestaurerede hjørne. Trævæggen dækker over et manglende murparti.

NÆSTE SIDE: Christian IV indrettede sin prægtigt udsmykkede slotskirke ca. 1600-1610. Kirken ødelagdes fuldstændigt ved branden i 1808 og kæmpetårnets sammenstyrtning. Salen er restaureret 1980. Lysekroner og lygtepæle antyder rummets oprindelige arkitektur.

Den restaurering, som gennemføres under ledelse af arkitekterne Inger og Johannes Exner, tilsigter at bevare ruinen som et stærkt virkende historisk monument. Ruinen indkapsles og beskyttes af en ny arkitektur, der indrammer og understreger dens fortælleverdi. Det er et princip, at ruinen berøres mindst muligt af restaureringen.

FOREGÅENDE SIDE: I slottets restaurerede sydfløj har arkitekterne Inger og Johannes Exner skabt et monumentalt interiør, hvor ruinmurene vidner om skiftende tiders ombygninger og om katastrofen i 1808. Den moderne arkitektur indrammer og understreger ruinen.

gen. Ruinen er museets største og fornemste genstand.

I erkendelse af ruinens medtagne forfatning er der i kælderen i syd- og østfløjene lagt nye fundamenter, hvorpå der er rejst en ny konstruktion af laminerede træsøjler, der bærer tag og etageadskillelser. Det manglende murparti mod sydøst er udfyldt med en let trævæg ophængt i tagkonstruktionen og beklædt med egespån. I restaureringen arbejdes der bevidst med materialer, der adskiller sig fra de materialer, som Christian III og Christian IV anvendte. Konstruktionerne udføres i lamineret træ og stål, facader udføres i træ eller moderne murstensformater. Originale bygningsdele skal kunne skelnes fra de dele, som er tilført ruinen gennem restaureringen.

Selv efter endt restaurering vil Koldinghus slotsruin være bevaret som en vigtig kilde til viden om slottets bygningshistorie.

ØVERST: Gammelt og nyt mødes overalt i de nyrestaurerede dele af slottet. Et nyt pulpitur af træ er indbygget i slotskirkens rester, men er friholdt af ruinen.

HØJRE: I slottets sydvestbjørne indrettede reformationskongen Christian III omkring 1550 det første protestantiske kirkerum i Danmark. Det lille kapel beskadigedes ved en brand i 1581 og blev helt opgivet, da Christian IV havde bygget sin kirke under kæmpe-tårnet. Christian III's kapel er restaureret som foredragssal.

Museet på Koldinghus stiftedes i 1890 med det formål at søge slottet genopbygget og indrettet til museum. Siden da er skabt et museum med meget bredt sammensatte samlinger. Der er lagt stærk vægt på dansk kunsthåndværk og

kunstindustri fra renæssancen til første halvdel af det 20. århundrede. Disse samlinger præsenteres på de følgende sider.

Da museet stiftedes, lå grænsen mellem Danmark og Tyskland kun få kilometer syd for Kolding. Museet på Koldinghus blev da meget naturligt et dansk museum for Sønderjylland. Derfor er den periode i den nationale danske historie, der omfatter de to slesvigske krige, d.v.s. krigen mellem Danmark og Preussen i 1848-50 og 1864, der førte til afståelsen af Sønderjylland til Tyskland, og Genforeningen i 1920 stærkt repræsenteret i museets samlinger og udstilling. Samlingen rummer uniformer og våben sammen med andre genstande, der belyser personer og enkeltbegivenheder i Sønderjylland mellem 1848 og 1920. De danske kunstneres skildring af krigen og af genforeningen udgør en betydende del af

denne samling.

Museets samlinger belyser naturligt også byens og egnens historie fra stenalderen til vore dage, arkæologisk og historisk. Koldingegnen har været beboet af mennesker siden istidens ophør – måske endog også mellem de to sidste istider – men specielt er bondestenalderens bopladser ved Kolding fjord rigt repræsenteret i museet. Fra middelalderen har Kolding været grænseby, præget af tilstedeværelsen af kongeborgen Koldinghus. I århundreder var byen først og fremmest handelsby, men den har i dette århundrede udviklet et bredt sammensat industrimønster, hvor hovedvægten tidligere lå på tekstilindustri, men nu ligger på metalindustri, især forarbejdning af rustfrit stål.

Kolding har i dette århundrede udviklet sig til at være et vigtigt trafikknudepunkt for søfart, jernbane og vejtrafik.

VENSTRE: *Koldinghus set fra luften. I forgrunden kæmpetårnet. Bag slottet den trefløjede staldgård, der i sin nuværende skikkelse kan føres tilbage til 1600-årene. Længst i baggrunden den inderste del af Kolding fjord med byens havn.*

ØVERST: *Louis Gurlitt (1812-97): Udsigt over Kolding 1840. Maleriet illustrerer slottets dominerende placering over byen. Åen, Kolding å, dannede indtil 1850 toldgrænse mellem kongeriget Danmark og hertugdømmet Slesvig.*

Kun ganske få af museets møbler har indgået i slottets møblering før branden i 1808. Fire barokke stole med gyldenlædersbe-
træk og et stort forgyldt Louis XVI spejl kan med rimelig sikkerhed henføres til slottets tidligere inventar.

Møbelsamlingen er i hovedsagen opstillet i kronologisk ordnede interiører. Ældst er enkelte kister af sengotisk type med stolpesider og firpas indskåret i de let hvælvede låg. Renæssancens kister og skabe har fyldinger først med foldeværksdekorationer, senere med ansigtsmasker og ejerindskrifter, alle med flade låg. Barokkens foretrukne kiste er uden dekoration i træværket og med hvælvede låg. Dekorationen udførtes i jernbeslagene. Senere overtog skabet og dragkisten kistens funktion som opbevaringsmøbel. Et fornemt nederlandsk barokskab pryder slottets riddersal.

De ældste stole fra renæssance og tidlig barok stammer fra ministerialbygningen på Slotsholmen i København. Af senere typer findes en række hvidlakerede Louis XVI stole i bibliotekssalen. Et møble-

ment i nyrenæssance er tegnet af maleren Heinrich Hansen (1821-90) til det såkaldte Frederiksborg-lotteri, hvormed man søgte at rejse midler til genopførelsen i sidste halvdel af 1800-årene af det brændte Frederiksborg slot. Guldsmed Holger Kysters dagligstue, tegnet af vennen arkitekt Thorvald Bindesbøll (1846-1908) repræsenterer kunstmøblerne. Kysters møblement er i en meget af-dæmpet form for skønvirke, den danske udgave af den internationale Jugend-stil.

ØVERST, VENSTRE: *Biskopbolle, punchebolle af form som en bispehue. Fajance fra fabrikken i Slesvig ca. 1760. Højde: 29 cm.*

ØVERST, HØJRE: *Urtepotte-skjuler af fajance. Fabrikken Kastrup 1754-94, København. Højde: 28 cm.*

VENSTRE: *Ung kvinde med falk på sin højre hånd. Knivskaft af elfenben fra ca. 1300, fundet i Kolding, men næppe af lokal oprindelse. Højde: 8,5 cm.*

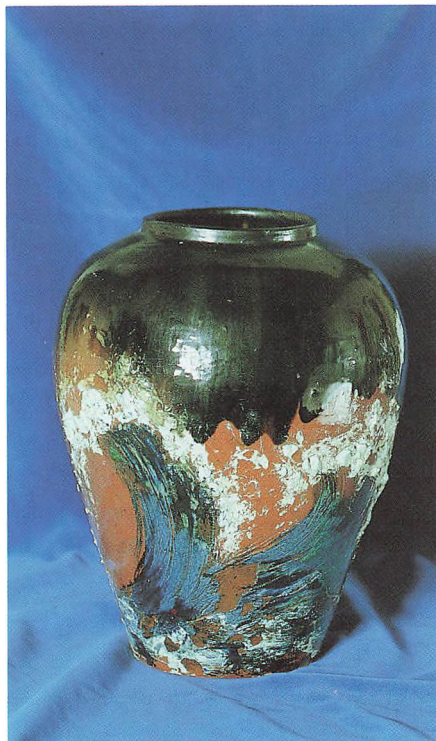
Museets samling af fajance og porcelæn viser gode eksempler på nederlandsk fajance, f.o.f. Delft-fajancer, og har så godt som alle danske og slesvig-holstenske fabrikker repræsenterede. Porcelænet var oprindeligt en kinesisk specialitet, men i 1700-årene opdagedes teknikken af europæiske fabrikker. Såvel kinesiske som japanske porcelænsting findes i

samlingen, men hovedvægten er lagt på Den kongelige Porcelænsfabriks frembringelser fra 1700- og 1800-årene.

Kunstnerkeramikken fra tiden omkring århundredskiftet, den danske skønvirkeperiode, repræsenteres først og fremmest af Thorvald Bindesbøll (1846-1908) og Svend Hammershøi (1873-1948). Bindesbøll frigjorde som den første keramikken fra århundreders faste formskemaer. Han blev banebrydende med en ny og utraditionel dekoration, japansk inspireret, medens hans elev og nære ven Svend Hammershøi gik endnu et skridt videre og frigjorde formen. Mange af Hammershøis dekorative ting udførtes både i keramik hos Kähler i Næstved og i sølv hos Holger Kyster i Kolding. Med Hammershøi var formen blevet det styrende, materialerne måtte føje sig efter formgivningen.

ØVERST: Bibliotekssalen opstillet omkring 1915 i Koldinghus. Inventaret stammer fra Det Kongelige Biblioteks gamle bygning i København, nu Rigsarkivet. Det er fra 1827.

HØJRE: Krukke af rødler med japansk inspireret dekoration 1906. Thorvald Bindesbøll (1846-1908). Højde: 30 cm.

Dansk malerkunst fra ca. 1550 til ca. 1940 findes ophængt i museets interiører. Ældst er portrættet fra 1550 af dronning Dorothea fra Jacob Bincks værksted (ca. 1500-69). Dorothea var Christian III's dronning og boede det meste af sin dronningetid på Koldinghus.

Renæssancemaleriet er repræsenteret af det store Cadmus-billede, der måske er malet af nederlænderen Hendrick Goltzius (1558-1617), og af Rembrandt-cleven Jürgen Ovens (1623-78) med to billeder, nemlig en allegori forestillende Kong Christian I's apoteose og et udkast til en loftsdekoration. Det sidste billede har tidligere indgået i malerisamlingen på Gaunø.

1700-årene repræsenteres af portrætter af den kongelige familie og af adelsfolk og præster.

Dansk guldaldermaleri på Koldinghus indledes med et par portrætter af Jens Juel (1745-1802) bl.a. af historikeren og bogsamlere P.F. Suhm. Det danske landskab var en vigtig inspirationskilde for 1800-årenes malere og samlingen fremviser mange gode eksempler på malernes udnyttelse af landskabet.

Yngst blandt de danske malere på Koldinghus er Svend Hammershøi (1873-1948). Fra guldsmed Holger Kysters private samling af kunst og kunsthåndværk stammer en lang række tegninger og malerier af Hammershøi. Som keramikker og formgiver af sølv og keramik var Hammershøi meget selvstændig, medens han i sit maleri tidligt lagde sig tæt op ad den ældre broder Vilhelm Hammershøis malestil og palet. Dog mangler

hans billeder den lethed og finhed, som karakteriserer broderens kunst. Svend Hammershøi søgte sine motiver i historisk arkitektur i Danmark og England og i enkeltstående nøgne træer. Svend Hammershøi-samlingen på Koldinghus er den største af sin art.

ØVERST: Ukendt: Cadmus dræber dragen, ca. 1615. Billedet stammer muligvis fra Rosenborg slots riddersals oprindelige udsmykning. Billedets maler er ukendt, men blandt de mulige kunstnere er nævnt nederlænderen Hendrick Goltzius (1558-1617).

HØJRE: Svend Hammershøi (1873-1948): Kæmpetårnet på Koldinghus, 1912. Hammershøi modtog 1912 Kunstakademiets guldmedalje for dette billede.

Skatkammeret på Koldinghus rummer guld og sølv fra renæssance til vores egen tid i form af korusarbejder, bestik og smykker. Det ældste stykke er alterkalken, der 1581 skænkedes til byens sognekirke af slotsskriveren på Koldinghus og hans hustru.

Kongens og hoffets hyppige ophold på Koldinghus i 1500- og 1600-årene bragte dygtige håndværkere til byen, bl.a. guldsmede. Herved skabtes der traditioner for godt guldsmedehåndværk i byen, som holdt sig gennem generationer. Samlingen viser, at de koldingensiske guldsmede i 1600- og 1700-årene ikke står tilbage for deres bedre kendte sønderjyske kolleger.

Efter en nedgangsperiode i håndværket i 1800-årene, hvor det fabriksfremstillede sølv vandt indpas, startede i 1898 en ny blomstringstid for guldsmedefaget i Kolding, og den moderne del af sølvsamlingen er næsten udelukkende af lokal oprindelse.

Holger Kyster (1872-1944) fik hurtigt kontakt med nogle af samtidens bedste formgivere som arkitekten Thorvald Bindesbøll (1846-1908), maleren Joakim Skovgaard (1856-1933) og male-

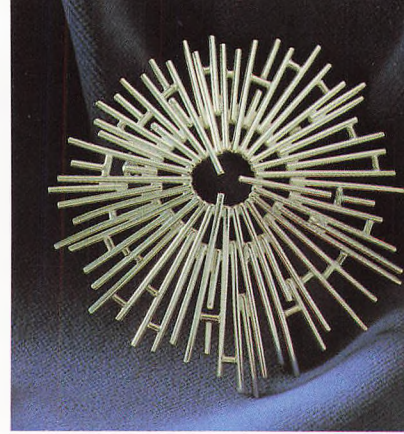
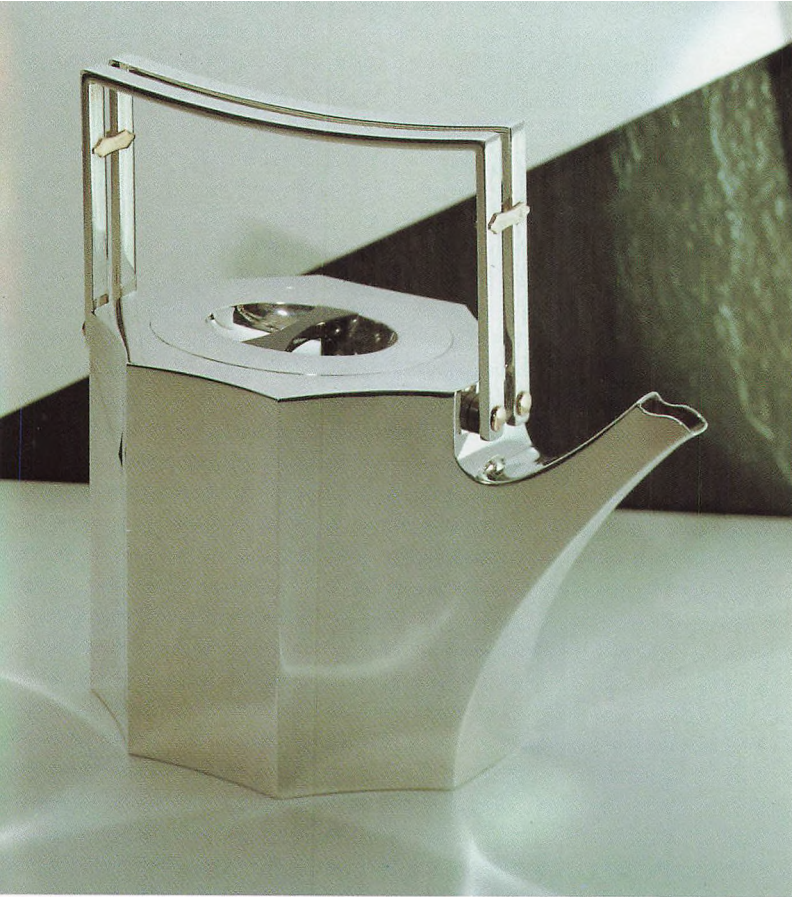
VENSTRE ØVERST: Alterkalk af delvis forgyldt sølv, skænket 1581 til Nikolaj kirke i Kolding af slotsskriveren på Koldinghus og hans hustru. Koppen er senere. Ukendt mester, måske importarbejde. Højde: 18,5 cm.

VENSTRE NEDERST: Sølvbrosche udført ca. 1905 af Holger Kyster (1872-1944) i Kolding efter tegning af Thorvald Bindesbøll (1846-1908). Bredde: 6 cm.

HØJRE: Sølvrugge, tegnet af Svend Hammershøi (1873-1948) og hamret i sølv af Holger Kyster (1872-1944) i Kolding. Ruggen var udstillet på verdensudstillingen i Paris 1925 og belønnedes med guldmedaljer til de to kunstnere. Højde: 32,5 cm.

ren og keramikeren Svend Hammershøi (1873-1948). En meget væsentlig del af dansk sølvkunst i den såkaldte skønvirkeperiode blev skabt af denne kreds af kunstnere og kunsthåndværkere. Flere arbejder fra denne kreds vakte international opmærksomhed.

Svend Hammerhøis billeder og sølvgenstande fik et publikum i England, og i 1925 hentede Holger Kyster og Svend Hammershøi guldmedaljer på verdensudstillingen i Paris for to store sølvkrukker, der indgår i Koldinghus-samlingen.

Få år efter Kyster grundlagde Hans Hansen (1884-1940) sin endnu eksisterende sølvsmedie. Selv skabte han mest bestik, men med sønnen Karl Gustav Hansen (f. 1914) indførtes korpusarbejder i smediens produktion, og Karl Gustav Hansen har med en

baggrund også som billedhugger skabt sølvsmediens kunstneriske profil og placeret den blandt de førende i verden.

Skønt begge har arbejdet i korpus, så har både Bent Knudsen (f. 1924) og Bent Gabrielsen (f. 1928) skabt sig solide navne som formgivere af moderne smykker i sølv og guld. Bent Knudsen har oftest arbejdet med klare geometriske former i sine sølvsmykker, medens Bent Gabrielsen har valgt fortrinsvis at arbejde i guld sammensat med ædle og halvædle stene for et internationalt publikum. Størstedelen af Gabrielsens eksklusive produktion afsættes i USA og Japan, men også for Gabrielsen gælder det, at smykkerne skal være enkle og afklarede i formen.

Koldingensisk guld- og sølvsmedehåndværk har nået verdensklasse i vores egen tid.

ØVERST, VENSTRE: *Tekande 1980 af Karl Gustav Hansen (f. 1914) fra Hans Hansen Sølvsmedie A/S. Kanden er karakteristisk for kunstnerens arbejde med sølv i enkle og rene former. Enkelte detaljer i guld. Højde: 18 cm.*

ØVERST, HØJRE: *Sølvbroche „Sol” 1961 af Bent Knudsen (f. 1924) i Kolding. Diameter: 8 cm.*

NEDERST, HØJRE: *Collier af guld med koral og brillanter 1987 af Bent Gabrielsen (f. 1928), Kolding. Længde: 21,5 cm.*

